

Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Anden Afdeling)

12. januar 2023*

»Præjudiciel forelæggelse – ligebehandling med hensyn til beskæftigelse og erhverv – direktiv 2000/78/EF – artikel 3, stk. 1, litra a) og c) – vilkårene for adgang til udøvelse af selvstændig erhvervsvirksomhed – ansættelses- og arbejdsvilkår – forbud mod forskelsbehandling på grund af seksuel orientering – selvstændig erhvervsdrivende, der arbejder på grundlag af en kontrakt om levering af ydelser – opsigelse og ikke-forlængelse af en kontrakt – frihed til at vælge medkontrahent«

I sag C-356/21,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Sąd Rejonowy dla m. st. Warszawy w Warszawie (retten i første instans i Warszawa, Polen) ved afgørelse af 16. marts 2021, indgået til Domstolen den 7. juni 2021, i sagen

J.K.

mod

TP S.A.,

procesdeltager:

PTPA,

har

DOMSTOLEN (Anden Afdeling),

sammensat af afdelingsformanden, A. Prechal, og dommerne M.L. Arastey Sahún (refererende dommer), F. Biltgen, N. Wahl og J. Passer,

generaladvokat: T. Ćapeta,

justitssekretær: fuldmægtig M. Siekierzyńska,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 31. maj 2022,

* Processprog: polsk.

efter at der er afgivet indlæg af:

- J.K. ved advokat P. Knut, abogada M.R. Oyarzabal Arigita og advocaat B. Van Vooren,
- den polske regering ved B. Majczyna, E. Borawska-Kędzierska og A. Siwek-Ślusarek, som befuldmægtigede,
- den belgiske regering ved C. Pochet, L. Van den Broeck og M. Van Regemorter, som befuldmægtigede,
- den nederlandske regering ved M.K. Bulterman og P. Huurnink, som befuldmægtigede,
- den portugisiske regering ved C. Alves, P. Barros da Costa og A. Pimenta, som befuldmægtigede,
- Europa-Kommissionen ved D. Martin og A. Szmytkowska, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 8. september 2022, afsagt følgende

Dom

- 1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 3, stk. 1, litra a) og c), og af artikel 17 i Rådets direktiv 2000/78/EF af 27. november 2000 om generelle rammebestemmelser om ligebehandling med hensyn til beskæftigelse og erhverv (EFT 2000, L 303, s. 16).
- 2 Anmodningen er blevet indgivet i forbindelse med en tvist mellem J.K. (herefter »sagsøgeren«) og TP S.A. vedrørende et krav om erstatning for den skade, der skyldes dette selskabs afslag på at forlænge den kontrakt om levering af ydelser, som det havde indgået med sagsøgeren, og som ifølge sidstnævnte beroede på hans seksuelle orientering.

Retsforskrifter

EU-retten

- 3 9., 11. og 12. betragtning til direktiv 2000/78 har følgende ordlyd:
 - »(9) Beskæftigelse og erhverv er afgørende områder, når det gælder om at sikre lige muligheder for alle og bidrage effektivt til, at alle borgere kan deltage i fuldt omfang i det økonomiske, kulturelle og sociale liv, og til den personlige udvikling.

[...]

- (11) Forskelsbehandling på grund af religion eller tro, handicap, alder eller seksuel orientering kan hindre opfyldelsen af målene i EF-traktaten, særlig opnåelsen af et højt beskæftigelsesniveau og et højt socialt beskyttelsesniveau, højnelse af levestandarden og livskvaliteten, økonomisk og social samhørighed og solidaritet samt fri bevægelighed for personer.
- (12) Med henblik herpå bør enhver form for direkte eller indirekte forskelsbehandling på grund af religion eller tro, handicap, alder eller seksuel orientering inden for de områder, der er dækket af dette direktiv, forbydes overalt i Fællesskabet. Dette forbud mod forskelsbehandling bør også gælde for tredjelandstatsborgere, men det omfatter ikke ulige behandling på grund af nationalitet, og det berører ikke bestemmelserne om tredjelandstatsborgeres indrejse og ophold og deres adgang til beskæftigelse og erhverv.«
- 4 Dette direktivs artikel 1 med overskriften »Formål« fastsætter:
- »Formålet med dette direktiv er, med henblik på at gennemføre princippet om ligebehandling i medlemsstaterne, at fastlægge en generel ramme for bekæmpelsen af forskelsbehandling med hensyn til beskæftigelse og erhverv på grund af religion eller tro, handicap, alder eller seksuel orientering.«
- 5 Direktivets artikel 2 med overskriften »Begrebet forskelsbehandling« bestemmer i stk. 5:
- »Dette direktiv berører ikke foranstaltninger fastsat ved national lovgivning, som i et demokratisk samfund er nødvendige af hensyn til den offentlige sikkerhed, den offentlige orden, for at forebygge forbrydelse, for at beskytte sundheden eller for at beskytte andres rettigheder og friheder.«
- 6 Samme direktivs artikel 3 med overskriften »Anvendelsesområde« fastsætter i stk. 1, litra a) og c):
- »Inden for rammerne af Fællesskabets beføjelser finder dette direktiv anvendelse både i den offentlige og den private sektor, herunder offentlige organer, på alle personer for så vidt angår:
- a) vilkårene for adgang til lønnet beskæftigelse, udøvelse af selvstændig erhvervsvirksomhed og erhvervsmæssig beskæftigelse, herunder udvælgelseskriterier og ansættelsesvilkår, uanset branche og uanset niveau i erhvervshierarkiet, herunder i henseende til forfremmelse
- [...]
- c) ansættelses- og arbejdsvilkår, herunder afskedigelse og løn.«
- 7 Artikel 17 i direktiv 2000/78 med overskriften »Sanktioner« bestemmer:
- »Medlemsstaterne fastsætter, hvilke sanktioner der skal anvendes ved overtrædelse af de nationale bestemmelser, der er vedtaget til gennemførelse af dette direktiv, og tager alle nødvendige skridt til at sikre deres iværksættelse. Sanktionerne, der kan indebære, at der ydes ofret skadeserstatning, skal være effektive, stå i rimeligt forhold til overtrædelsen og have afskrækkende virkning. Medlemsstaterne giver senest den 2. december 2003 Kommissionen meddelelse herom og underretter den endvidere hurtigst muligt om senere ændringer.«

Polsk ret

- 8 Artikel 4 i ustawa o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania (lov om gennemførelse af visse EU-retlige bestemmelser om ligebehandling) af 3. december 2010 (Dz. U. nr. 254, pos. 1700) i den konsoliderede udgave (Dz. U. af 2016, pos. 1219 (herefter »ligebehandlingsloven«)) fastsætter:

»Loven finder anvendelse på:

[...]

- 2) vilkår for adgang til eller udøvelse af økonomisk virksomhed eller erhvervsmæssige aktiviteter, herunder særligt i forbindelse med et ansættelsesforhold eller arbejde i henhold til en civilretlig kontrakt

[...]«

- 9 Denne lovs artikel 5 fastsætter:

Loven finder ikke anvendelse på:

[...]

- 3) friheden til at vælge en medkontrahent, forudsat at dette valg ikke sker på grundlag af køn, race, etnisk oprindelse eller nationalitet

[...]«

- 10 Denne lovs artikel 8, stk. 1, nr. 2), bestemmer:

»Enhver forskelsbehandling af fysiske personer på baggrund af køn, race, etnisk oprindelse, nationalitet, religion, tro, ideologi, handicap, alder eller seksuel orientering er forbudt for så vidt angår:

[...]

- 2) vilkår for adgang til eller udøvelse af økonomisk virksomhed eller erhvervsmæssige aktiviteter, herunder i forbindelse med et ansættelsesforhold eller arbejde i henhold til en civilretlig kontrakt.«

- 11 Samme lovs artikel 13 fastsætter:

»1. Enhver, mod hvem princippet om ligebehandling er blevet tilsidesat, har ret til erstatning.

2. I tilfælde af tilsidesættelse af princippet om ligebehandling finder bestemmelserne i [ustawa – Kodeks cywilny (lov om den civile lovbog) af 23. april 1964] [...] anvendelse.«

Twisten i hovedsagen og det præjudicielle spørgsmål

- 12 I årene mellem 2010 og 2017 indgik sagsøgeren som led i sin selvstændige økonomiske virksomhed en række på hinanden følgende kontrakter om levering af ydelser af kort varighed med TP, der er et selskab, som driver en offentlig TV-kanal på nationalt plan i Polen, og som har staten som eneaktionær.
- 13 Sagsøgeren udførte i overensstemmelse med disse kontrakter i visse uger arbejde for TP's redaktion for opsætning og promovning af program 1, hvor sagsøgeren redigerede udsendelser, lavede trailere eller kolonner, som derefter blev anvendt i TP's selvpromoverende materiale. Sagsøgerens nærmeste leder, W.S., der var chef for redaktionen for opsætning og promovning af program 1 og sagsøgerens direkte overordnede, opdelte de ugentlige vagttjenester mellem sagsøgeren og en anden journalist, der udførte de samme opgaver, på en sådan måde, at de hver især arbejdede to uger om måneden.
- 14 Fra august 2017 var der planlagt en omorganisering af TP's interne strukturer, hvor sagsøgerens opgaver skulle overføres til en ny enhed, nemlig agenturet for udarbejdelse, opsætning og reklame.
- 15 Under et arbejds møde, der fandt sted i slutningen af oktober 2017, blev det anført, at sagsøgeren var blandt de medarbejdere, der blev bedømt positivt med henblik på denne omorganisering.
- 16 Den 20. november 2017 blev der indgået en ny kontrakt om levering af ydelser mellem sagsøgeren og TP for en måned.
- 17 Den 29. november 2017 modtog sagsøgeren sit vagtskema for december 2017, som omhandlede en vagttjeneste af to ugers varighed, hvor den første skulle begynde den 7. december 2017 og den anden den 21. december 2017.
- 18 Den 4. december 2017 offentliggjorde sagsøgeren sammen med sin partner en julemusikvideo på deres YouTube-kanal, der var rettet mod at fremme tolerancen over for homoseksuelle forhold. Denne video med titlen »*Pokochaj nas w święta*« (»Bliv forelsket i os i julen«) skildrede par af samme køn, der fejrede jul.
- 19 Den 6. december 2017 modtog sagsøgeren en e-mail fra W.S. om, at hans ugentlige vagttjeneste, der skulle starte den 7. december 2017, var blevet aflyst.
- 20 Den 20. december 2017 meddelte W.S. sagsøgeren, at det ikke længere var planlagt, at han skulle gennemføre den ugentlige vagttjeneste, der skulle begynde den 21. december 2017.
- 21 Sagsøgeren gennemførte således ikke nogen vagttjeneste i december 2017, og der blev efterfølgende ikke indgået nogen ny kontrakt om levering af ydelser mellem ham og TP.
- 22 Sagsøgeren anlagde sag ved den forelæggende ret, Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy w Warszawie (retten i første instans i Warszawa, Polen), med påstand om, at TP skulle tilpligtes at betale ham et beløb på 47 924,92 polske zloty (PLN) (ca. 10 130 EUR) med tillæg af lovbestemte morarenter i erstatning for den skade og den ikke-økonomisk skade, der er lidt på grund af en tilsidesættelse af ligebehandlingsprincippet som følge af en direkte forskelsbehandling på grund af seksuel orientering for så vidt angår vilkårene for adgang til eller udøvelse af selvstændig erhvervsvirksomhed, herunder særligt for så vidt angår arbejde i henhold til en civilretlig kontrakt.

- 23 Til støtte for nævnte søgsmål har sagsøgeren gjort gældende, at han har været offer for en sådan forskelsbehandling, idet den sandsynlige årsag til aflysningen af de vagttjenester, der er omhandlet i denne doms præmis 17, og for ophøret af hans samarbejde med TP, var offentliggørelsen af den video, der er nævnt i denne doms præmis 18.
- 24 TP nedlagde påstand om frifindelse og gjorde bl.a. gældende, at loven ikke sikrede en forlængelse af den kontrakt om levering af ydelser, som selskabet havde indgået med sagsøgeren.
- 25 Den forelæggende ret er i tvivl om, hvorvidt ligebehandlingslovens artikel 5, nr. 3), er forenelig med EU-retten, for så vidt som denne bestemmelse indebærer, at friheden til at vælge en medkontrahent alene udelukkes fra lovens anvendelsesområde – og dermed fra anvendelsesområdet for den beskyttelse mod forskelsbehandling, der er fastsat i direktiv 2000/78 – forudsat at dette valg ikke sker på grundlag af køn, race, etnisk oprindelse eller nationalitet.
- 26 Den forelæggende ret ønsker oplyst, om den i hovedsagen omhandlede situation er omfattet af anvendelsesområdet for artikel 3, stk. 1, litra a) og c), i direktiv 2000/78, der sikrer beskyttelse mod forskelsbehandling på grund af bl.a. seksuel orientering for så vidt angår vilkårene for adgang til lønnet beskæftigelse, udøvelse af selvstændig erhvervsvirksomhed og erhvervsmæssig beskæftigelse, herunder udvælgelseskriterier og ansættelsesvilkår, samt ansættelses- og ansættelsesvilkår.
- 27 For det første ønsker den forelæggende ret navnlig oplyst, om sagsøgerens selvstændige virksomhed kan kvalificeres som »selvstændig erhvervsvirksomhed« som omhandlet i artikel 3, stk. 1, litra a).
- 28 For det andet ønsker den forelæggende ret oplyst, om denne bestemmelse skal fortolkes således, at den ligeledes har til formål at sikre en beskyttelse mod forskelsbehandling på grundlag af seksuel orientering i en situation som den i hovedsagen omhandlede, for så vidt som afvisningen af at indgå en kontrakt med en selvstændig erhvervsdrivende alene på grund af den pågældendes seksuelle orientering fremstår som et udtryk for en begrænsning af vilkårene for adgang til udøvelse af selvstændig erhvervsvirksomhed.
- 29 På denne baggrund har Sąd Rejonowy dla m.st. Warszawy w Warszawie (retten i første instans i Warszawa) besluttet at udsætte sagen og forelægge følgende præjudicielle spørgsmål for Domstolen:

»Skal artikel 3, stk. 1, litra a), og c), i [direktiv 2000/78] fortolkes således, at bestemmelsen muliggør en udelukkelse fra anvendelsesområdet for [direktiv 2000/78], og følgelig ligeledes udelukker de sanktioner, der er indført i national ret i henhold til artikel 17 i [direktiv 2000/78], af friheden til at vælge en medkontrahent, [forudsat at] dette valg ikke sker på grundlag af køn, race, etnisk oprindelse eller nationalitet, i tilfælde, hvor den uberettigede forskelsbehandling består i et afslag på at indgå en civilretlig aftale, i henhold til hvilken arbejdet ville skulle udføres af en selvstændig fysisk person, når årsagen til dette afslag er den potentielle medkontrahents seksuelle orientering?«

Om det præjudicielle spørgsmål

- 30 Det skal indledningsvis bemærkes, at den forelæggende ret med henvisningen i det forelagte spørgsmål til artikel 17 i direktiv 2000/78 alene ønsker at fremhæve, at såfremt bestemmelserne i dette direktivs artikel 3, stk. 1, litra a) og c), finder anvendelse på tvisten i hovedsagen, finder artikel 17, og dermed ligeledes de sanktioner, der er foreskrevet i national ret til gennemførelse af sidstnævnte bestemmelse, ligeledes anvendelse. Spørgsmålet kræver derfor ikke en særlig fortolkning af artikel 17.
- 31 Med sit spørgsmål ønsker den forelæggende ret nemlig nærmere bestemt oplyst, om artikel 3, stk. 1, litra a) og c), i direktiv 2000/78 skal fortolkes således, at denne bestemmelse er til hinder for en national ordning, der indebærer, at den beskyttelse mod forskelsbehandling, der gives i henhold til dette direktiv – på grund af friheden til at vælge en medkontrahent – udelukkes fra at finde anvendelse i tilfælde af et afslag på at indgå eller forny en aftale med en person vedrørende den pågældendes udførelse af visse arbejdsopgaver inden for rammerne af vedkommendes selvstændige virksomhed, når afslaget skyldes sidstnævnte persons seksuelle orientering.
- 32 Der er således tvivl om, hvorvidt en situation som den i hovedsagen omhandlede henhører under anvendelsesområdet for direktiv 2000/78.

Om artikel 3, stk. 1, litra a), i direktiv 2000/78

- 33 Det følger af ordlyden af artikel 3, stk. 1, litra a), i direktiv 2000/78, at »[i]nden for rammerne af [Unionens] beføjelser finder dette direktiv anvendelse både i den offentlige og den private sektor, herunder offentlige organer, på alle personer for så vidt angår vilkårene for adgang til lønnet beskæftigelse, udøvelse af selvstændig erhvervsvirksomhed og erhvervsmæssig beskæftigelse, herunder udvælgelseskriterier og ansættelsesvilkår, uanset branche og uanset niveau i erhvervshierarkiet, herunder i henseende til forfremmelse«.
- 34 Det skal i denne henseende konstateres, at dette direktiv ikke henviser til medlemsstaternes ret med henblik på at definere begrebet »vilkårene for adgang til lønnet beskæftigelse, udøvelse af selvstændig erhvervsvirksomhed og erhvervsmæssig beskæftigelse« i denne bestemmelse. Det følger imidlertid af såvel kravene om en ensartet anvendelse af EU-retten som af lighedsprincippet, at en bestemmelse i EU-retten, som ikke indeholder nogen udtrykkelig henvisning til medlemsstaternes ret med henblik på at fastlægge dens betydning og rækkevidde, normalt skal undergives en selvstændig og ensartet fortolkning i hele Unionen (dom af 2.6.2022, HK/Danmark og HK/Privat, C-587/20, EU:C:2022:419, præmis 25 og den deri nævnte retspraksis).
- 35 Da det samme direktiv ikke definerer ordene »vilkårene for adgang til lønnet beskæftigelse, udøvelse af selvstændig erhvervsvirksomhed og erhvervsmæssig beskæftigelse«, bør disse fortolkes i overensstemmelse med deres sædvanlige betydning i almindelig sprogbrug, idet der skal tages hensyn til den kontekst, hvori de anvendes, og de mål, der forfølges med den lovgivning, som de udgør en del af (dom af 2.6.2022, HK/Danmark og HK/Privat, C-587/20, EU:C:2022:419, præmis 26 og den deri nævnte retspraksis).
- 36 Det skal for det første fastslås, at det følger af den samtidige anvendelse af begreberne »lønnet beskæftigelse«, »udøvelse af selvstændig erhvervsvirksomhed« og »erhvervsmæssig beskæftigelse«, at artikel 3, stk. 1, litra a), i direktiv 2000/78 omfatter alle regler, der fastsætter vilkår for adgang til enhver erhvervsmæssig aktivitet uanset arten og indholdet heraf, og at disse

bestemmelser derfor er omfattet af anvendelsesområdet for sidstnævnte direktiv. De nævnte begreber skal nemlig forstås i bred forstand, således som det fremgår af en sammenligning af de forskellige sprogversioner af denne bestemmelse og anvendelsen af generelle udtryk heri, såsom hvad angår dels begrebet »selvstændig erhvervsvirksomhed« anvendelsen af udtrykkene »*actividad por cuenta propia*«, »*selvstændig erhvervsvirksomhed*«, »*selbständiger Erwerbstätigkeit*«, »*self-employment*«, »*arbeid [...] als zelfstandig*« og »*pracy na własny rachunek*«, og dels begrebet »erhvervsmæssig beskæftigelse« anvendelsen af udtrykkene »*ejercicio profesional*«, »*travail*«, »*unselbständiger Erwerbstätigkeit*«, »*occupation*«, »*beroep*« og »*zatrudnienia*«, på henholdsvis spansk, dansk, tysk, engelsk, nederlandsk og polsk (jf. i denne retning dom af 2.6.2022, HK/Danmark og HK/Privat, C-587/20, EU:C:2022:419, præmis 27).

- 37 Ud over den omstændighed, at den nævnte bestemmelse udtrykkeligt omhandler selvstændig erhvervsvirksomhed, følger det således af udtrykkene »lønnet beskæftigelse« og »erhvervsmæssig beskæftigelse«, forstået i deres sædvanlige betydning, at EU-lovgiver ikke har haft til hensigt at begrænse anvendelsesområdet for direktiv 2000/78 til stillinger, der besættes af en »arbejdstager« som omhandlet i artikel 45 TEUF (jf. i denne retning dom af 2.6.2022, HK/Danmark og HK/Privat, C-587/20, EU:C:2022:419, præmis 28 og den deri nævnte retspraksis).
- 38 Ordlyden af artikel 3, stk. 1, litra a), i direktiv 2000/78 bekræfter, at direktivets anvendelsesområde ikke er begrænset til kun at omfatte vilkårene for adgang til stillinger, der besættes af »arbejdstagere« som omhandlet i artikel 45 TEUF, eftersom dette direktiv i henhold til nævnte ordlyd finder anvendelse »både i den offentlige og den private sektor, herunder offentlige organer, på alle personer [...] uanset branche og uanset niveau i erhvervshierarkiet« (jf. i denne retning dom af 2.6.2022, HK/Danmark og HK/Privat, C-587/20, EU:C:2022:419, præmis 29).
- 39 Ordlydsfortolkningen af artikel 3, stk. 1, litra a), i direktiv 2000/78 bekræftes af direktivets formål, hvoraf det fremgår, at begrebet »vilkårene for adgang til lønnet beskæftigelse, udøvelse af selvstændig erhvervsvirksomhed og erhvervsmæssig beskæftigelse«, der definerer dette direktivs anvendelsesområde, ikke fortolkes indskrænkende (jf. i denne retning dom af 2.6.2022, HK/Danmark og HK/Privat, C-587/20, EU:C:2022:419, præmis 30 og den deri nævnte retspraksis).
- 40 Det skal i denne henseende bemærkes, at direktiv 2000/78 er blevet vedtaget på grundlag af artikel 13 EF, efter ændring nu artikel 19, stk. 1, TEUF, hvorved Unionen tillægges en beføjelse til at træffe hensigtsmæssige foranstaltninger til at bekæmpe forskelsbehandling på grund af bl.a. seksuel orientering (dom af 23.4.2020, Associazione Avvocatura per i diritti LGBTI, C-507/18, EU:C:2020:289, præmis 35).
- 41 I overensstemmelse med artikel 1 i direktiv 2000/78, og som det fremgår af såvel titlen på og præambelen til som indholdet af og formålet med direktiv 2000/78, tilsigter dette direktiv at fastlægge en generel ramme for at bekæmpe forskelsbehandling bl.a. på grund af seksuel orientering for så vidt angår »beskæftigelse og erhverv« med henblik på at gennemføre princippet om ligebehandling i medlemsstaterne ved at yde alle personer en effektiv beskyttelse mod forskelsbehandling bl.a. på grund af denne årsag (dom af 23.4.2020, Associazione Avvocatura per i diritti LGBTI, C-507/18, EU:C:2020:289, præmis 36 og den deri nævnte retspraksis).
- 42 Niende betragtning til dette direktiv fremhæver navnlig, at beskæftigelse og erhverv er afgørende områder, når det gælder om at sikre lige muligheder for alle og bidrage effektivt til, at alle borgere kan deltage i fuldt omfang i det økonomiske, kulturelle og sociale liv, og til den personlige

udvikling. I denne retning anføres det ligeledes i 11. betragtning til det nævnte direktiv, at forskelsbehandling på grund af bl.a. seksuel orientering kan hindre opfyldelsen af målene i EU-traktaten, særlig opnåelsen af et højt beskæftigelsesniveau og et højt socialt beskyttelsesniveau, højnelse af levestandarden og livskvaliteten, økonomisk og social samhørighed og solidaritet samt fri bevægelighed for personer (dom af 23.4.2020, Associazione Avvocatura per i diritti LGBTI, C-507/18, EU:C:2020:289, præmis 37).

- 43 Direktiv 2000/78 er derfor ikke en afledt EU-retsakt som den, der bl.a. er baseret på artikel 153, stk. 2, TEUF, og som alene har til formål at beskytte arbejdstagere som den svageste part i et arbejdsforhold, men har til formål af hensyn til sociale og offentlige interesser at fjerne alle hindringer, der er baseret på diskriminerende grunde for adgangen til midlerne til underhold og evne til at bidrage til samfundet ved arbejde, uanset den retlige form, i henhold til hvilken sidstnævnte virksomhed leveres (dom af 2.6.2022, HK/Danmark og HK/Privat, C-587/20, EU:C:2022:419, præmis 34 og den deri nævnte retspraksis).
- 44 Selv om direktiv 2000/78 således har til formål at dække en lang række erhvervmæssige aktiviteter, herunder dem, der udøves af selvstændige erhvervsdrivende med henblik på at sikre deres underhold, forholder det sig ikke desto mindre således, at der skal sondres mellem virksomhed, der er omfattet af dette direktivs anvendelsesområde, og virksomhed, der består i blot at levere varer eller tjenesteydelser til en eller flere modtagere, og som ikke er omfattet af dette anvendelsesområde.
- 45 For at erhvervmæssig beskæftigelse er omfattet af anvendelsesområdet for direktiv 2000/78, er det derfor vigtigt, at der er tale om en reel beskæftigelse, der faktisk udøves inden for rammerne af et retsforhold, der er kendetegnet ved en vis stabilitet.
- 46 Selv om det i det foreliggende tilfælde tilkommer den forelæggende ret at vurdere, om den virksomhed, som sagsøgeren udøver, opfylder dette kriterium, skal det for det første bemærkes, at det fremgår af de sagsakter, som Domstolen råder over, at sagsøgeren personligt på grundlag af kortvarige på hinanden følgende kontrakter om levering af ydelser, der blev indgået som led i sagsøgerens selvstændige økonomiske virksomhed, redigerede udsendelser, trailere eller kolonner til TP's redaktion for opsætning og promovning af program 1. For det andet fremgår det ligeledes af disse sagsakter, at sagsøgeren ved udøvelsen af denne virksomhed, var underlagt W.S.' fordeling af ugentlige vagttjenester, og at sagsøgeren for nylig var blevet vurderet positivt i forbindelse med en omorganisering af TP's interne strukturer.
- 47 Eftersom den virksomhed, som sagsøgeren udøver, således som det fremgår af forelæggelsesafgørelsen, udgør en reel og faktisk erhvervmæssig virksomhed, der udøves personligt og regelmæssigt til gavn for én og samme modtager, og som helt eller delvist giver adgang til midler til underhold, afhænger spørgsmålet om, hvorvidt vilkårene for adgang til en sådan virksomhed er omfattet af artikel 3, stk. 1, litra a), i direktiv 2000/78, ikke af, om den pågældende virksomhed skal kvalificeres som »lønnet beskæftigelse« eller »selvstændig virksomhed«, idet denne bestemmelses anvendelsesområde og dermed direktivets anvendelsesområde skal forstås i bred forstand, således som det er blevet anført i denne doms præmis 36.
- 48 Hvad for det andet angår spørgsmålet om, hvorvidt indgåelsen af en kontrakt om levering af ydelser som den i hovedsagen omhandlede er omfattet af begrebet »vilkårene for adgang« til udøvelse af selvstændig erhvervsaktivitet som omhandlet i artikel 3, stk. 1, litra a), i direktiv 2000/78, har den polske regering i sit skriftlige indlæg og i retsmødet gjort gældende, at

sagsøgeren allerede fuldt ud havde udøvet sin ret til adgang til udøvelse af selvstændig erhvervsvirksomhed inden indgåelsen af den i hovedsagen omhandlede kontrakt om levering af ydelser, og at han fortsat uden hindringer kunne udøve denne rettighed, herunder til fordel for andre end TP, idet sidstnævnte ikke kunne hindre udøvelsen af denne ret, som vedrørte selve beslutningen om at udøve en sådan virksomhed.

- 49 Det skal i denne henseende bemærkes, at det følger af Domstolens praksis, at udtrykket »vilkårene for adgang« til udøvelse af selvstændig erhvervsvirksomhed i sædvanlig sprogbrug omfatter omstændigheder eller forhold, som nødvendigvis skal være opfyldt, for at en person kan udøve en given selvstændig erhvervsvirksomhed (jf. analogt dom af 23.4.2020, Associazione Avvocatura per i diritti LGBTI, C-507/18, EU:C:2020:289, præmis 33).
- 50 Det skal imidlertid fremhæves, at indgåelsen af en kontrakt om levering af ydelser udgør en omstændighed, der kan være tvingende, for at en person såsom sagsøgeren kan udøve sin erhvervsvirksomhed på en effektiv måde. Begrebet »vilkårene for adgang« til selvstændig erhvervsvirksomhed som omhandlet i artikel 3, stk. 1, litra a), i direktiv 2000/78 kan derfor omfatte indgåelsen af en kontrakt som den i hovedsagen omhandlede.
- 51 Det følger af det ovenstående, at afslaget på at indgå en kontrakt om levering af ydelser med en medkontrahent, der udøver selvstændig økonomisk virksomhed, på grund af den pågældende medkontrahents seksuelle orientering, er omfattet af denne bestemmelses anvendelsesområde og dermed af det omhandlede direktivs anvendelsesområde.

Om artikel 3, stk. 1, litra c), i direktiv 2000/78

- 52 I henhold til artikel 3, stk. 1, litra c), i direktiv 2000/78 finder dette direktiv anvendelse »for så vidt angår ansættelses- og arbejdsvilkår, herunder afskedigelse og løn«.
- 53 Det skal for det første ganske vist konstateres, at dette direktivs artikel 3, stk. 1, litra c), i modsætning til dette direktivs artikel 3, stk. 1, litra a), ikke udtrykkeligt henviser til »selvstændig erhvervsvirksomhed«, men udelukkende til »ansættelses- og arbejdsvilkår«.
- 54 Som det fremgår af Domstolens praksis, der er nævnt i denne doms præmis 43, har direktiv 2000/78 imidlertid ikke til formål kun at beskytte arbejdstagere som den svageste part i et arbejdsforhold, men ligeledes til formål at tilgodese samfundsmæssige og almene interesser med det øjemed at afskaffe alle hindringer, der er begrundet i forskelsbehandling, for adgangen til midlerne til underhold og for evnen til at bidrage til samfundet gennem arbejde uanset den juridiske kvalificering af det arbejde, der er tale om.
- 55 Det følger heraf, at den beskyttelse, som direktiv 2000/78 giver, ikke kan afhænge af den formelle kvalifikation af et ansættelsesforhold i national ret eller af det valg, der med hensyn til den berørte ansættelse er foretaget mellem den ene eller anden type kontrakt (jf. analogt dom af 11.11.2010, Danosa, C-232/09, EU:C:2010:674, præmis 69), eftersom ordlyden af dette direktiv som anført i nærværende doms præmis 36 skal forstås i bred forstand.
- 56 For så vidt som direktiv 2000/78 i henhold til dets artikel 3, stk. 1, litra a), finder anvendelse både i den offentlige og den private sektor, herunder offentlige organer, på alle personer for så vidt angår »vilkårene for adgang til [...] udøvelse af selvstændig erhvervsvirksomhed«, er det umuligt at opnå det formål, der forfølges med direktivet, hvis den beskyttelse, som direktivet giver mod enhver form for forskelsbehandling af de grunde, der er nævnt i direktivets artikel 1, herunder navnlig

seksuel orientering, ikke gør det muligt at sikre overholdelsen af princippet om ligebehandling efter adgangen til udøvelsen af den omhandlede selvstændige erhvervsvirksomhed, og dermed navnlig for så vidt angår vilkårene for udøvelsen og afslutningen af den berørte virksomhed. Denne beskyttelse omfatter således det pågældende erhvervsmæssige forhold som helhed.

- 57 En sådan fortolkning opfylder formålet med direktiv 2000/78, som består i at fastlægge en generel ramme for bekæmpelsen af forskelsbehandling navnlig på grund af seksuelle orientering med hensyn til beskæftigelse og erhverv, således at de begreber, der i dette direktivs artikel 3 præciserer direktivets anvendelsesområde, ikke kan fortolkes indskrænkende (jf. analogt dom af 2.6.2022, HK/Danmark og HK/Privat, C-587/20, EU:C:2022:419, præmis 51).
- 58 Det følger således af en teleologisk fortolkning af artikel 3, stk. 1, litra c), i direktiv 2000/78, at begrebet »ansættelses- og arbejdsvilkår« i denne bestemmelse omfatter de vilkår, der finder anvendelse på alle former for lønnet beskæftigelse og selvstændig erhvervsvirksomhed, i bred forstand, uanset den retlige form, hvorunder den udøves.
- 59 For det andet opstår spørgsmålet om, hvorvidt TP's afgørelse om ikke at opfylde og forlænge den kontrakt om levering af ydelser, der var indgået mellem TP og sagsøgeren, og som bragte deres erhvervsmæssige forhold til ophør – angiveligt på grund af sagsøgerens seksuelle orientering – er omfattet af begrebet »ansættelses- og arbejdsvilkår« som omhandlet i artikel 3, stk. 1, litra c), i direktiv 2000/78.
- 60 I denne henseende har den polske regering gjort gældende, at en selvstændig erhvervsdrivende i forhold til sin medkontrahent ikke er bundet af et arbejdsforhold, inden for rammerne af hvilket en part kan »afskedige« den anden.
- 61 Begrebet »afskedigelse« omfatter ganske vist som hovedregel ophøret af en arbejdskontrakt, der er indgået mellem en arbejdstager og den pågældendes arbejdsgiver.
- 62 Som generaladvokaten i det væsentlige har anført i punkt 102 i forslaget til afgørelse, optræder begrebet »afskedigelse« imidlertid alene i artikel 3, stk. 1, litra c), i direktiv 2000/78 som et eksempel på begrebet »ansættelses- og arbejdsvilkår« og vedrører bl.a. den omstændighed, at en af de former for virksomhed, der er nævnt i artikel 3, stk. 1, litra a), ensidigt bringes til ophør.
- 63 Det skal nemlig bl.a. fremhæves, at i lighed med en arbejdstager, der uforskyldt kan miste sin lønnede beskæftigelse navnlig som følge af en »afskedigelse«, kan en person, som har udøvet selvstændig virksomhed, ligeledes blive nødsaget til at indstille denne virksomhed på grund af vedkommendes medkontrahent og dermed befinde sig i en sårbar situation, som kan sammenlignes med situationen for en afskediget arbejdstager (jf. i denne retning dom af 20.12.2017, Gusa, C-442/16, EU:C:2017:1004, præmis 43).
- 64 I det foreliggende tilfælde annullerede TP ensidigt sagsøgerens ugentlige vagttjenester, der begyndte henholdsvis den 7. og den 21. december 2017, og der blev ikke indgået nogen ny kontrakt om levering af ydelser mellem TP og sagsøgeren efter sidstnævntes offentliggørelse online af den video, der er omhandlet i denne doms præmis 18.
- 65 Den omstændighed, at sagsøgeren i december 2017 ikke kunne gennemføre nogen af de ugentlige vagttjenester, der var fastsat i den kontrakt om levering af ydelser, som han havde indgået med TP, synes derfor, henset til den praksis fra Domstolen, der er nævnt i denne doms præmis 63, at

udgøre et ufrivilligt ophør af en selvstændig erhvervsdrivendes virksomhed, der kan sidestilles med en afskedigelse af en arbejdstager, hvilket det imidlertid påhviler den forelæggende ret at undersøge.

- 66 Som følge heraf og med forbehold for den bedømmelse, der er nævnt i denne doms præmis 46, er TP's afgørelse om ikke at forny den omhandlede kontrakt om levering af ydelser, hvilket ifølge sagsøgeren skyldes hans seksuelle orientering, og dermed bringe ansættelsesforholdet mellem de to til ophør, omfattet af anvendelsesområdet for artikel 3, stk. 1, litra c), i direktiv 2000/78.

Om artikel 2, stk. 5, i direktiv 2000/78

- 67 Det tilkommer den forelæggende ret, henset til samtlige relevante omstændigheder i den tvist, der er blevet indbragt for den, navnlig ligebehandlingsloven, hvis fortolkning alene henhører under dens kompetence, at afgøre, om den omstændighed, at friheden til at vælge en medkontrahent er udelukket fra denne lovs anvendelsesområde, forudsat at dette valg ikke sker på baggrund af køn, race, etnisk oprindelse eller nationalitet som fastsat i nævnte lovs artikel 5, nr. 3), udgør direkte eller indirekte forskelsbehandling på grund af seksuel orientering.
- 68 For det tilfælde, at den forelæggende ret måtte fastslå, at der foreligger en sådan forskelsbehandling, skal det endvidere – således som sagsøgeren og den belgiske regering har gjort gældende – præciseres, at en sådan forskelsbehandling ikke kan begrundes ved en af de i artikel 2, stk. 5, i direktiv 2000/78 anførte grunde.
- 69 Det følger af ordlyden af denne bestemmelse, at dette direktiv ikke berører foranstaltninger fastsat ved national lovgivning, som i et demokratisk samfund er nødvendige af hensyn til den offentlige sikkerhed, den offentlige orden, for at forebygge forbrydelse, for at beskytte sundheden eller for at beskytte andres rettigheder og friheder.
- 70 Med vedtagelsen af denne bestemmelse har EU-lovgiver med hensyn til beskæftigelse og erhverv ønsket at imødegå og afgøre en konflikt mellem, på den ene side, princippet om ligebehandling og, på den anden side, nødvendigheden af at sikre den offentlige orden, sikkerhed og sundhed, at forebygge forbrydelse samt at beskytte individuelle rettigheder og friheder, hvilket er af afgørende betydning for, at et demokratisk samfund kan fungere. EU-lovgiver har således bestemt, at principperne i direktiv 2000/78 i visse tilfælde, som er opregnet i sidstnævnte direktivs artikel 2, stk. 5, ikke finder anvendelse på foranstaltninger, der indeholder ulige behandling af en af de grunde, der er fastsat i samme direktivs artikel 1, dog på den betingelse, at disse foranstaltninger er nødvendige med henblik på gennemførelsen af førnævnte formål (dom af 7.11.2019, Cafaro, C-396/18, EU:C:2019:929, præmis 41 og den deri nævnte retspraksis).
- 71 Eftersom denne artikel 2, stk. 5, indfører en undtagelse til princippet om forbud mod forskelsbehandling, skal den fortolkes strengt (dom af 7.11.2019, Cafaro, C-396/18, EU:C:2019:929, præmis 42 og den deri nævnte retspraksis).
- 72 I den foreliggende sag skal det for det første fastslås, at den i hovedsagen omhandlede nationale lovgivning, dvs. artikel 5, nr. 3), i ligebehandlingsloven, udgør en foranstaltning fastsat ved national lovgivning som omhandlet i nævnte artikel 2, stk. 5.

- 73 For det andet synes ligebehandlingslovens artikel 5, nr. 3), ganske vist umiddelbart at forfølge et formål om beskyttelse af andres rettigheder og friheder som omhandlet i samme artikel 2, stk. 5, nærmere bestemt beskyttelsen af aftalefriheden ved at sikre friheden til at vælge en medkontrahent, forudsat at dette valg ikke sker på baggrund af køn, race, etnisk oprindelse eller nationalitet.
- 74 Beskyttelsen i henhold til artikel 16 i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder med overskriften »Frihed til at oprette og drive egen virksomhed« omfatter nemlig friheden til at udøve økonomisk virksomhed og handelsvirksomhed, aftalefriheden samt den frie konkurrence, og tager navnlig sigte på det frie valg af medkontrahent (dom af 21.12.2021, Bank Melli Iran, C-124/20, EU:C:2021:1035, præmis 79 og den deri nævnte retspraksis).
- 75 Friheden til at oprette og drive egen virksomhed udgør imidlertid ikke en absolut rettighed, men skal ses i sammenhæng med dens funktion i samfundet (dom af 22.1.2013, Sky Österreich, C-283/11, EU:C:2013:28, præmis 45 og den deri nævnte retspraksis).
- 76 I det foreliggende tilfælde er det tilstrækkeligt at konstatere, således som generaladvokaten i det væsentlige ligeledes har anført i punkt 111 i forslaget til afgørelse, at selve den omstændighed, at der i ligebehandlingslovens artikel 5, nr. 3), er fastsat en række undtagelser til friheden til at vælge en medkontrahent, vidner om, at den polske lovgiver selv har været af den opfattelse, at forskelsbehandling ikke skal anses for nødvendig for at sikre aftalefriheden i et demokratisk samfund. Der er imidlertid intet grundlag for at antage, at det forholder sig anderledes alt efter, om den omhandlede forskelsbehandling er baseret på seksuel orientering eller på en af de andre grunde, der udtrykkeligt er nævnt i denne artikel 5, nr. 3).
- 77 I øvrigt ville en anerkendelse af, at aftalefriheden gør det muligt at nægte at indgå en kontrakt med en person på grund af den pågældendes seksuelle orientering, berøve artikel 3, stk. 1, litra a), i direktiv 2000/78 dens effektive virkning, idet denne bestemmelse netop forbyder enhver forskelsbehandling af en sådan grund, hvad angår adgangen til udøvelse af selvstændig erhvervsvirksomhed.
- 78 Henset til det ovenstående skal det fastslås, at ligebehandlingslovens artikel 5, nr. 3), under omstændigheder som de i hovedsagen omhandlede ikke kan begrunde en udelukkelse fra den beskyttelse mod forskelsbehandling, der gives i henhold til direktiv 2000/78, når den pågældende udelukkelse i henhold til dette direktivs artikel 2, stk. 5, ikke er nødvendig for at beskytte andres rettigheder og friheder i et demokratisk samfund.
- 79 Henset til samtlige ovenstående betragtninger skal det forelagte spørgsmål besvares med, at artikel 3, stk. 1, litra a) og c), i direktiv 2000/78 skal fortolkes således, at denne bestemmelse er til hinder for en national ordning, der indebærer, at den beskyttelse mod forskelsbehandling, der gives i henhold til dette direktiv – på grund af friheden til at vælge en medkontrahent – udelukkes fra at finde anvendelse i tilfælde af et afslag på at indgå eller forny en aftale med en person vedrørende den pågældendes udførelse af visse arbejdsopgaver inden for rammerne af vedkommendes selvstændige virksomhed, når afslaget skyldes denne persons seksuelle orientering.

Sagsomkostninger

- 80 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra de nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Anden Afdeling) for ret:

Artikel 3, stk. 1, litra a) og c), i Rådets direktiv 2000/78/EF af 27. november 2000 om generelle rammebestemmelser om ligebehandling med hensyn til beskæftigelse og erhverv

skal fortolkes således, at

denne bestemmelse er til hinder for en national ordning, der indebærer, at den beskyttelse mod forskelsbehandling, der gives i henhold til dette direktiv, – på grund af friheden til at vælge en medkontrahent – udelukkes fra at finde anvendelse i tilfælde af et afslag på at indgå eller forny en aftale med en person vedrørende den pågældendes udførelse af visse arbejdsopgaver inden for rammerne af vedkommendes selvstændige virksomhed, når afslaget skyldes denne persons seksuelle orientering.

Underskrifter